

Ivo Vojnović, dipl.ing.arh.
URED OVLAŠTENOG ARHITEKTA
Split, Mihaljevića 1

tel. 021/314-977 GSM 091/21 11 603 fax 021/314-979
e-mail: ivo.vojnovic@st.htnet.hr

KONZERVATORSKI ELABORAT

ZA REKONSTRUKCIJU VELIKE I MALE KNEŽEVE KULE U KORČULI - DOPUNJENO -

INVESTITOR : *Grad Korčula, Gradsko poglavarstvo*

AUTOR ELABORATA:
Ivo Vojnović, dipl.ing.arh.

Split, prosinac 2005. TD 130/05

KORČULA*Velika i Mala kneževa kula***TEKSTUALNO OBRAZLOŽENJE***Uvodne napomene*

Konzervatorski elaborat za rekonstrukciju Velike i Male kneževe kule obrađuje i zonu neposredno uz same kule koji je povijesno bio uvijek neraskidivo povezan, bilo sa sustavom gradskih bedema bilo sa Kneževim dvorom čije su kule sastavni dio. Slična je situacija i danas jer su zgrada u kojoj je smještena *Meditranska plovidba* i predmetne kule u funkcionalnoj vezi, pa je svako razmišljanje o obnovi kula usko vezano i s obnovom i funkcionalnim preuređenjem zgrade *Meditranske plovidbe*. Ova zgrada nije do sada, za razliku od kula arhitektonski dokumentirana, pa će se njezino buduće funkcionalno preoblikovanje ovdje tek dotaknuti.

Obilnu stručnu pomoć za izradu ovog elaborata dao mi je kolega mr. Goran Nikšić, dipl.ing.arh. koji je kao dugogodišnji splitski konzervator razaznao mnogobrojne slojeve kulturne i povijesne baštine grada Korčule, pa mu i ovom prilikom neizmjerano zahvaljujem.

Ističem i knjigu Berislava Kalogjere, dipl.ing.arh. *Korčula – portret jednog grada na istočnom Jadranu* koji je obradio povijesni razvoj grada Korčule čije dijelove, bilo grafičke ili tekstualne i ja citiram.

Kao grafičku podlogu koristim arhitektonski snimak postojećeg stanja koji je izradila tvrtka *GEOdata d.o.o.* iz Splita, a koji je vodio Darije Jakaša, dipl.ing.geod.

Korčula, panoramski snimak, www.ikorcula.net

Povijesni pregled

Zbog svojega važnog strateškog položaja Korčula je oduvijek bila relativno snažno utvrđena. Od osnutka grada u 13. stoljeću njegov opseg se nije bitnije mijenjao jer je bio ograničen morfologijom terena – uskim stjenovitim rtom ispruženim u Pelješki kanal. Zbog toga je i linija gradskih bedema uglavnom zadržala svoj prvobitni položaj.

Srednjovjekovni sustav obrane zasnivao se na gradnji visokih, relativno tankih zidova ojačanih kulama pravokutnog ili kvadratnog tlocrta koje su stršile izvan linije zida. Na vrhu su i kule i kortine između njih imale krunište s kojeg se odvijala obrana hladnim oružjem. Obrambena moć se temeljila na visini zidina i kula koja je davala prednost obrambenim nad napadačkim snagama.

Na tri strane okrenute moru korčulanski bedemi bili su ojačani s pet pravokutnih kula, od kojih je sjeverna, u osi glavne ulice, nazvana Berim, ona na zapadu, u gradskoj luci, kula Morskih vrata, a ona na istoku kula Porta nova.

Na južnom korčulanskom bedemu središnja kula branila je ulaz u grad, na uglovima su pravokutne kule bile postavljene po dijagonali tako da su kontrolirale i dijelove istočnog, odnosno zapadnog zida, a obrana južnog zida bila je osigurana postavljanjem po jedne kule između središnje i ugaonih kula. Time je čitava dužina zida bila u dometu hladnog oružja s bokova kula.

Izgled gradskih utvrda u I pol.15. st. (po B. Kalogjeri)

Srednjovjekovne zidine grada Korčule doživjele su transformaciju u vrijeme pojave vatrenog oružja u 15. stoljeću. Za novi način obrane velikim predziđem zvjezdastoga tlocrta koji se razvija u 17. stoljeću u Korčuli nema mjesta, pa se postojeće zidine zadržavaju uz manje modifikacije, a na brijegu sv. Vlaha iznad grada podiže se istoimena utvrda. U 19. stoljeću gradski bedemi potpuno gube funkciju, 1858. godine se razoružavaju, a 1875. godine donosi se odluka o njihovom rušenju. Porušene su kortine na zapadnoj i sjevernoj strani, a na istoku osim njih i srednjovjekovne kvadratne kule. Ostajale su stajati polukružne kule Berim i Bokar na sjeveru i sjeverozapadu, kula Morskih vrata na zapadu te, gotovo u cijelosti sačuvan, sklop utvrda s južne strane.

Na tome je mjestu obrana grada najranjivija, jer je na ostale tri strane osim bedemima grad branjen i morem. Na južnoj, kopnenoj strani nalazi se glavni ulaz u grad i knežev dvor koji je morao biti dodatno utvrđen. Zbog toga su južni gradski bedemi ne samo najjači, nego su na tome mjestu provedena sva ojačanja i modernizacija fortifikacija, osobito nakon pojave vatrenog oružja.

U petnaestom stoljeću Korčulu je dva puta opsjedala napuljska flota pa je mletačka vlast u nekoliko navrata odobravalala sredstva za popravak i ojačanje utvrda. Ugaona jugoistočna kula kod Svih Svetih bila je popravljena i adaptirana za vrijeme kneza Marka Gradeniga (1442.-1444.). U njoj se kasnije čuvalo streljivo. Za kneza Michiele Michielija (1444.-1446.) obnovljena je kula Porta nova. Na mjestu stare ugaone Kneževe kule knez Francesco Lombardo (1448.-1450.) gradi vitku okruglu kulu s jugozapadne strane kneževa dvora, na

kojoj su postavljeni natpisi s datumom dovršetka (MCCCCXXXVIII • ADI • XX • AGOSTO). Dužd Francesco Foscari i Veliko vijeće odobravaju 1450. godine knezu Nikoli Morosiniju (Mauroceno, 1450.-1453.) novac za učvršćivanje bedema i izgradnju stražarskog hodnika uokolo zidina. Pravokutna kula Južnih vrata, koja je građena u 14. stoljeću, popravljena je za vrijeme kneza Girolama Barbara (1494.-1496.).

Velika aragonska opsada Korčule 1483. pokazala je da su gradske zidine preslabe i da ih treba žurno ojačati. Oslabljeni grad je poduzeo popravak starih i gradnju novih i sigurnijih utvrda. Godine 1484. Korčula dobija artiljeriju, što je bitno promijenilo koncepciju obrane i uvjetovalo snažan polet u obnovi i modernizaciji čitavoga fortifikacijskog sustava.

U razdoblju od 1485. do 1507. godine sagrađene su četiri nove kule: Bokar (Barbarigo, Kanavelić) 1485., Berim (Tiepolo) 1490., Nova kula kod Svih Svetih (Capello) 1493. ili 1494., Velika kneževa kula (Balbi) 1499., te vanjski pojas između kneževih kula i zapadnih morskih vrata 1507. godine.

S južne strane koja je bila najranjivija, iskopan je široki jarak i sagrađeno predzide – revelin, za što su dobrovoljne priloge dali i građani, kako se vidi iz bilješke u kancelariji iz godine 1494. Preko jarka podignut je most pred novim gradskim vratima od kojih se sačuvao samo kameni nadvratnik s uklesanom 1494. godinom.

Korčulanska veduta iz 16. st.

Radove na obnovi i usavršavanju gradskih fortifikacija vodio je Marko Andrijić, najvrsniji korčulanski graditelj i klesar, koji je početkom 1485. godine imenovan protomajstorom svih javnih gradnji u Korčuli, nakon što je svoje umijeće pokazao u gradnji katedrale i zvonika. Andrijić je cjelovitu viziju novog, tada modernog renesansnog sustava utvrda, zasnovao na svojem iskustvu u radu na dubrovačkim zidinama, gdje je surađujući s Paskojem Miličevićem prihvatio tada najnaprednije ideje koje su Dubrovniku podarila čuvena imena, primjerice Michelozzo, ali je dobro znao procijeniti i praktičnu vrijednost dubrovačke koncepcije sjedinjenja vještine ratovanja hladnim i vatrenim oružjem. Takav pragmatičan stav, pri kojemu na primjer niska renesansna predziđa zadržavaju srednjovjekovne zupce, pokazao je svu svoju valjanost stoljeće nakon cjelovite rekonstrukcije korčulanskih zidina prigodom opsade Uluz-Alija 1571. godine.

P.M. Coronelli, plan grada Korčule, 1688.

Slično kao u Dubrovniku, i u Korčuli se srednjovjekovne fortifikacije ne ruše, nego se visoke kortine i pravokutne kule zadržavaju ili dijelom zamjenjuju polukružnim kulama, a dodaju im se predzida i ugaoni okrugli bastioni na kojima su se postavljali topovi. Radi veće otpornosti na vatreno oružje, okrugle kule imaju donji dio ojačan škarpom, koja je od gornje polovice odijeljena oblim vijencem. Unutar donjeg, ojačanog dijela, blizu morske površine nalaze se kazamati (danas zazidani) za smještaj topova. Iznad oblog vijenca koji dijeli škarpu od gornjeg valjkastog zida postavljeni su otvori za topove, a na vrhu zida mašikule (krunište nad konzolama) s kojih se vršila obrana hladnim oružjem.

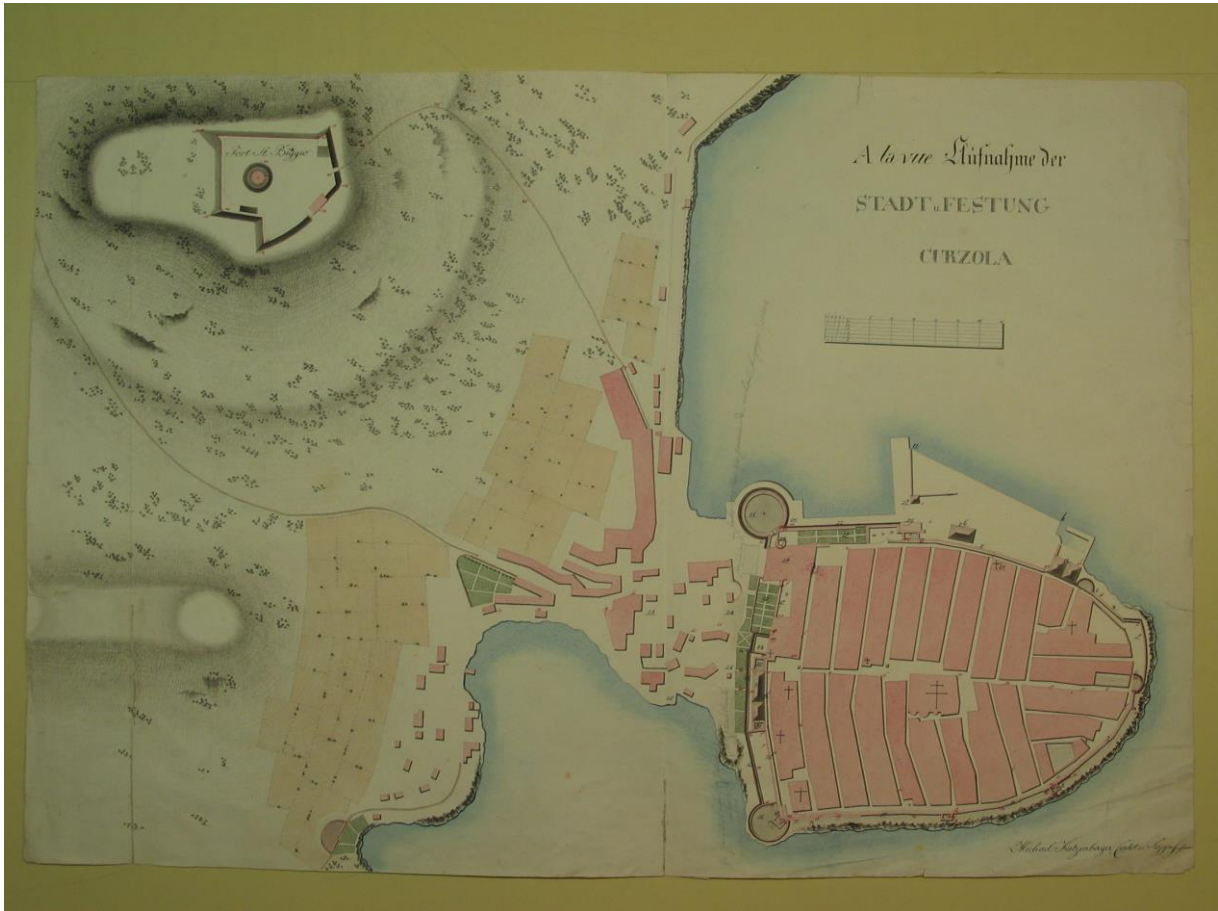
Izgleđ gradskih utvrda u 16. i 17. st. (po B.Kalogjeri)

G. Iuster, plan grada Korčule, 1708.

Izgled gradskih utvrda u 18. st. (po B. Kalogjeri)

Intezivna gradnja i održavanje obrambenog sustava grada, ratovi i bolesti očito su iscrpile potencijal Korčule. Nakon sjajnog renesansnog graditeljskog zamaha u 17. je stoljeću primjetna stagnacija grada. Došlo je i do znatnijeg smanjenja pučanstva. Korčula se iznova budi u 18. st. kada se razvija intezivna brodogradnja. Grad se počinje širiti izvan bedema, na jug, gdje se formira Varoš s Plokatom kao središnjim trgom. Uređuju se i proširuju obale, a prestankom ratne opasnosti u 19. st. uklanjaju se gradski bedemi.

Katastarski plan Korčule, 1869.

Plan Korčule, sredina 19. st.

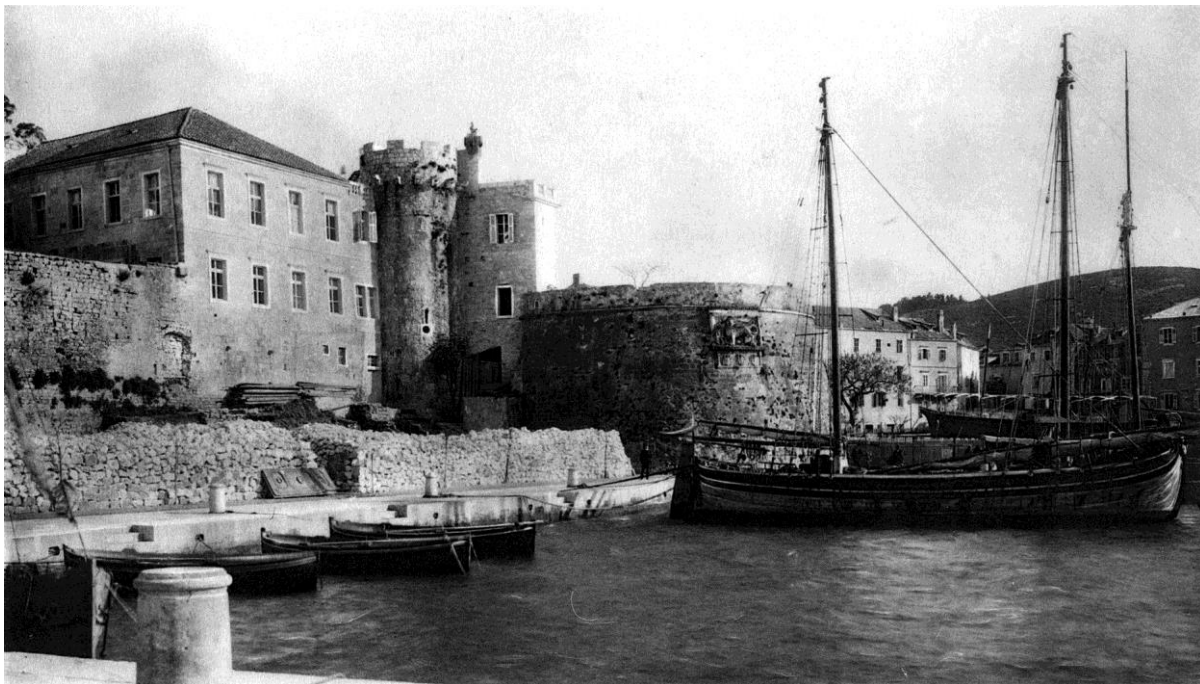
Izgled gradskih utvrda 1910.god. (po B. Kalogjeri)

Korčula, pogled na Veliku i Malu kneževu kulu, 19. st.

Korčula, pogled na Veliku i Malu kneževu kulu, 19. st.

Korčula, pogled na Veliku i Malu kneževu kulu, 19. st.

Korčula, pogled na Veliku i Malu kneževu kulu, 20. st.

Izgled Male kneževe kule u 14. st. (po B. Kalogjeri)

Mala kneževa kula (kula Lombardo) iz 1449. godine pripada još uvijek srednjovjekovnom sustavu obrane, koji računa samo na uporabu hladnog naoružanja. Zbog toga je kula vitka i visoka, a glavna obrana koncentrirana je na vrhu, gdje su postavljene mašikule s kruništem. Izvorno je Mala kneževa kula bila postavljena na jugozapadnom uglu gradskih zidina, na mjestu ranije pravokutne kule. Kada je krajem 15. stoljeća linija zapadnih gradskih zidina pomaknuta prema zapadu, obuhvativši gradsku cisternu „tri zdenca“ i predzide između nje i jugozapadnog ugla, Mala kneževa kula je izgubila značaj ugaone kule pa je u njenom podnožju 1499. godine izgrađena Velika kneževa kula (Balbi) u obliku niskog kružnog bastiona.

Izvorno se Velika kula uzdizala iz mora, sve do 1780. godine, kada je nasut pojas mora oko nje da bi se uspostavio prolaz iz predgrađa do luke. Njezin volumen se najvećim dijelom sastoji od stožaste škarpe koju jednostavni polukružni vijenac dijeli od niskog vertikanog valjkastog zida koji je završavao kruništem bez mašikula. Na tom zidu postavljeni su otvori za topove, a krunište je omogućavalo i uporabu hladnog oružja. Na donjoj razini, gotovo neposredno uz tlo, odnosno površinu mora postavljeni su artiljerijski otvori iza kojih su se nalazili kazamati (presvođeni prostori za smještaj topova). Iz tako postavljenog oružja brišuća vatra je bila učinkovita kod opsade, osobito prema brodovima čija su korita bila laka meta u kraćem dometu. S istočne strane na Veliku kneževu kulu nastavlja se početak zida predziđa koje se trebalo spojiti s predziđem Malog revelina uz južna gradska vrata, čime bi potez od kule Svih Svetih do Morskih vrata – taj najranjiviji dio gradskih zidina – bio obuhvaćen predziđem. Do gradnje toga posljednjeg dijela predziđa, nije međutim nikada došlo.

Izgled Velike i Male kneževe kule u 18. st. (po (B.Kalogjeri)

Po svemu sudeći Knežev dvor se proširio u 18. st. prelazeći liniju južnog obrambenog zida. Tim proširenjem obuhvaćena je i Kula tamnice koja je sada pripojena građevinskom korpusu dvora. Početkom 20 st. južnom je dijelu Kneževog dvora dodan je kat koji je gotovo u potpunosti sakrio pogled na Malu kneževu kulu. U Drugom svjetskom ratu ovaj je prostor bombardiran. Oštećeno je krunište Male kneževe kule, a jedna od bombi pala je točno u sredini Velike kneževe kule. Nakon poslijeratne obnove uklonjen je zadnji kat nadogradnje Kneževog dvora, a u središnjem dijelu Velike kneževe kule izvedena je armirano betonska ploča u razini gornje terase koja stoji na četiri stupa, a s unutarnje strane zida kule izveden armirano betonski plašt.

Današnje stanje, u prvom planu Velika kneževa kula

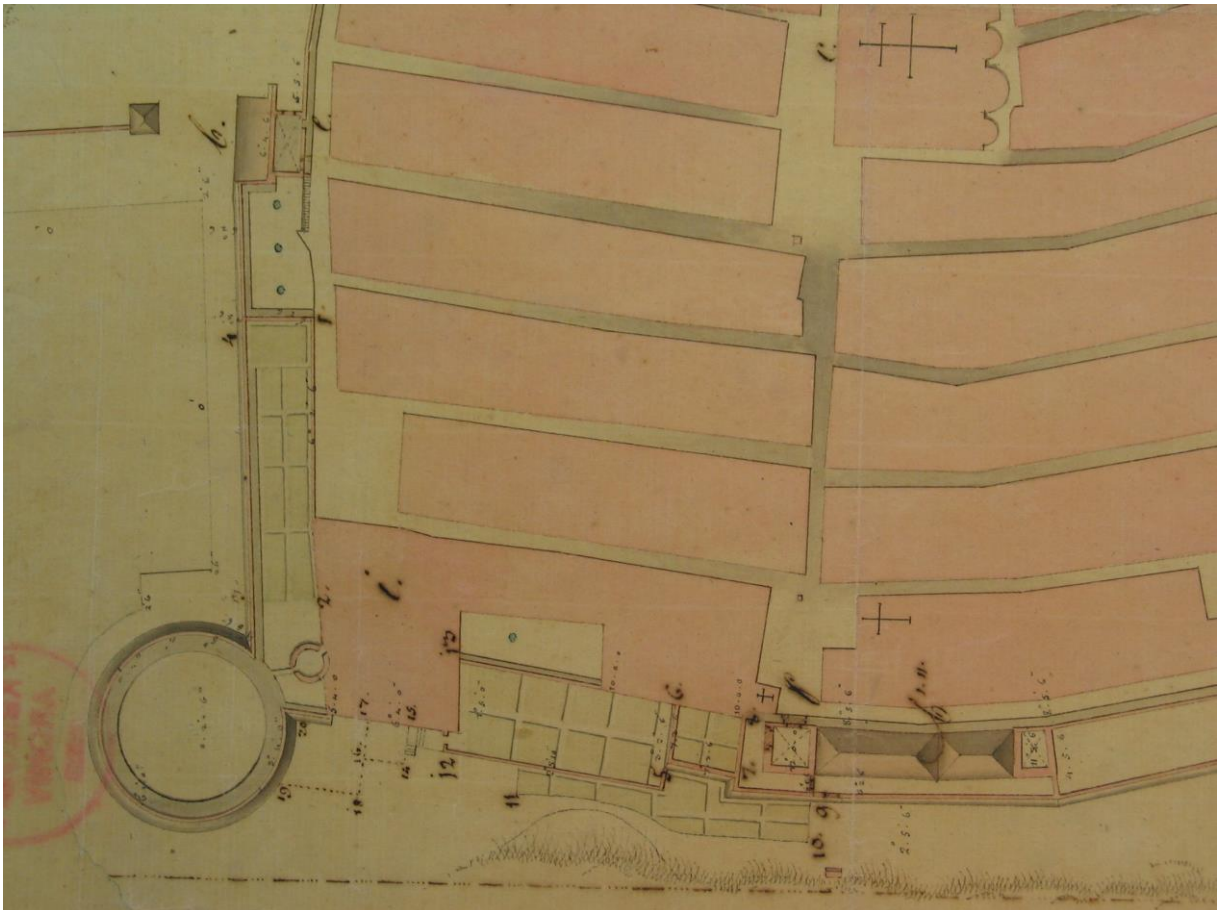

Današnje stanje, Mala kneževa kula, detalj grba s godinom gradnje

Postojeće stanje

Danas su obje kule bez posebne namjene. Stoje tako kao nijemi svjedoci vrsne obrambene arhitekture grada Korčule. Njihova izvorna, obrambena funkcija nepotrebno je postala već u 19. st, pa su od tada kule zapuštene i neminovno propadaju.

Sredina Velike kule pretvorena je tako u manji park kako je vidljivo na katastarskoj slici grada iz 1869. Na starim fotografijama vidljive su i krošnje koje nadvisuju parapet Velike kule. Ovdje dolazimo do dvojbe kako je izvorno izgledala kula. U podnožju kule bila su četiri kazamata, komore za topove na samoj razini mora, dok su na vrhu kule, u parapetnom zidu bili otvori za vatreno oružje manjeg kalibra. Ovaj je zid završavao kruništem kojemu danas ne nalazimo traga. Na nacrtu grada iz 19. st. vidljiv je tlocrt ove kule na kojoj se jasno uočava završni parapetni zid, pa zatim prema sredini kule široka galerija poput ophoda. Sredina, uokvirena sjenom doima se šuplja. Može se dakle pretpostaviti da sredina kule nije nikad bila izgrađena ili je u nekim ratnim razaranjima bila oštećena ili čak urušena, a nakon toga nikad obnovljena. Ova dvojba će se zasigurno otkloniti kada se s unutarnje strane bude uklonio armirano betonski plašt, pa će tada i pristup kazamatima biti moguć. Sagledat će se tada i stupanj oštećenja uslijed bombardmana, pa će smjernice za obnovu ove kule biti moguće odrediti tek nakon uklanjanja svih postojećih armiranobetonskih konstrukcija.

Detalj kula na nacrtu iz 19. st.

Unutrašnjost Velike kule nakon provedenih radova sondiranja debljine betonskog plašta

Uklanjanjem dijela betonskog plašta betona na mjestu ulaza u kulu

I Mala kneževa kula stradala je u Drugom svjetskom ratu. Uništeno je krunište unutarnjeg parapeta koje se još uvijek dobro vidi na starim fotografijama.. Poslijeratnom obnovom krunište nije obnovljeno već djelomično samo konzole. U unutrašnjosti kule sačuvane su dvije razine drvene podne konstrukcije povezane strmim ljestvama uz pomoć kojih se kroz uski otvor prilazi završnoj terasi. Na samoj kuli nisu primjetna veća oštećenja na nosivim zidovima. Po preporuci Konzervatorskog odjela iz Dubrovnika provedena su i djelomična istraživanja Male kule, pa je tako sonda u podu I kata pokazala da je prizemlje kule u cijelosti nasuto zemljanim i kamenim materijalom.

Unutrašnjost Male kneževe kule

I jednoj i drugoj kuli prilaz je omogućen jedino kroz prostorije zgrade *Mediterranske plovidbe*. Uklanjanjem dijela betonskog plašta u unutrašnjosti Velike kule, a na mjestu izvornog prolaza, omogućen je neovisan pristup što će umnogome pomoći budućoj funkciji. No i pored ovog funkcionalnog detalja obje kule trebalo bi sagledat kao cjelinu i tome pridodati okolne zgrade, prije svega prostor nekadašnjeg Kneževog dvora, kulu Tamnice, pa slijedom toga i cijeli potez južnih gradskih zidina do središnje kule Revelin.

Pogled od kule Revelin prema Kneževim kulama

Prijedlog obnove

Prije nego se donese konačan stav o obnovi kula, a svakako prije početka izrade projektne dokumentacije, morali bi se do kraja provesti istražni konzervatorski radovi. Do sada provedene istražne sonde koje su rađene po preporuci Konzervatorskog odjela iz Dubrovnika pokazale su značajne rezultate.

U Maloj kneževoj kuli sonda u podu I kata je pokazala da je prizemlje kule nasuto zemljanim materijalom iznad kojeg je postavljen današnji pločnik. Možda je moguće ovu sondu proširiti u cijelom volumenu, te tako provjeriti je li kula izvorno bila zatrpanog ili otvorenog prizemlja, a u nasutom se materijalu možda pronade i nekakav vrijedniji nalaz. U svakom slučaju zbog sanacijskih razloga će trebati prići i unutarnjim zidovima u prizemnoj razini kule, pa će svakako ovaj trud imati i dodatnog smisla. U unutrašnjosti će trebati očistiti zidove kule od slojeva žbuke kako bi se uočili tragovi eventualno ranijih faza objekta. Vidljivo je naime da je na sjeveroistočnom dijelu, u visini prvog i drugog kata kula bila otvorena, što je bilo uobičajeno i za ostale kule. Taj je otvor naknadno zazidan, ali se na vanjštini dobro ne uočava izvorni završetak, pa bi mu se traga moglo naći na unutarnjem licu. Mala je kula je na svom završetku imala mašikul čiji je zid završavao kruništem. Unutarnji parapet je također završavao kruništem što je dobro vidljivo na starim fotografijama. Kako je vidljivo na starim prikazima i kartama kula nije imala krov i završavala je terasom. Izgradnjom Velike kule i novog gradskog zida Mala se kula našla unutar grada pa joj mašikul više nije bio neophodan. Moguće je da je u ratnim razaranjima bio oštećen i nikad više sustavno obnovljen. Razvojem artiljerije Mala se kula vjerojatno koristila kao promatračnica.

Sonda u podu prvog kata

Sjeveroistočni dio kule sa zazidanim otvorom

Uz pomoć nekoliko starih fotografija, gdje se još uvijek vidi unutarnje krunište, u grafičkom prilogu ovog elaborata rekonstruiran je izgled Male kule s prijelaza 19. u 20. stoljeće. Unutarnje krunište se sastojalo od devet zubaca ispod kojih je bilo osamnaest pari konzola koje su nosile plašt mašikula. Na donje dvostruke konzole oslanjali su se lukovi mašikula, dok je gornja jednostruka konzola pridržavala krunište mašikula u visini parapeta. Iznad ove razine izvedeni su zupci kruništa kako se to i danas vidi na kuli Berim i Bokar. Unutarnjeg kruništa na ovim kulama nema. Današnja situacija Male kneževe kule, kao i one s kraja 19. stoljeća vidljive na starim fotografijama prikazuju završni parapet višim u odnosu na gornje konzole za sedamdesetak cm. Isto tako je vidljiva i promjena strukture kamenog zida u ovom pojasu. I debljina završne kamene terase sa svodom ispod nje je neobično debela. Ukoliko bi pokušali rekonstruirati zid vanjskog mašikula tada bio njegov parapet bio izjednačen s visinom gornjih konzola i niži od razine terase za oko petnaest cm. Sva ova analiza upućuje na zaključak da Mala kula u drugoj fazi svog povijesnog razvoja povisuje unutarnji parapet koji onda dobiva i krunište, a vanjski se mašikul uklanja. Stoga mi se čini da je danas nemoguće prići obnovi izvornog stanja jer nemamo pouzdanih podataka za to. Moguće je jedino sa sigurnošću obnoviti unutarnji parapet s kruništem i na taj način vratiti situaciju s kraja 19. stoljeća, odnosno prije ratnih razaranja koja su se na Velikoj i Maloj kuli događala kroz 20. stoljeće. Ova rekonstrukcija prikazana je u grafičkom dijelu ovog elaborata, temeljena je na starim fotografijama i izrađena uz relativno veliku dozu točnosti. Što se tiče unutrašnjosti poznata nam je razina nekadašnjih drvenih podnih konstrukcija. Nove drvene grede moguće je ponovno osloniti u postojeće zidne rupe. Izgled i poziciju stubišta nije ovog časa potrebno riješiti jer će ovisiti o budućem projektom rješenju i namjeni.

Korčula, kule Bokar i Berim, mašikul s kruništem, detalj gornjih i donjih konzola u odnosu na parapet

Na Velikoj kneževoj kuli učinjeno je nekoliko istražnih sondi i to isključivo kao uklanjanje dijelova armiranobetonskih konstrukcija. Uklonjen je tako dio završne ploče na terasi gdje se pored betona pokazao i dio izvornog kamenog zida kule. Na unutarnjem plaštu uklonjen je također jedan dio, pa se tako može vidjeti izvorna kamena struktura kule. Debljina armirano betonskog plašta iznosi oko 20 cm. Također je uklonjen i dio plašta na mjestu nekadašnjeg lučnog otvora koji je povezivao unutrašnjost kule s gradskim prostorom. Svakako će ovaj posao na uklanjanju betonskog plašta i terase trebati uraditi do kraja kako bi se moglo prići ponovnom otvaranju kazamata. Nasuti materijal poda kule također će trebati evakuirati kako bi se ustanovila izvorna razina i vrst poda. Tek nakon kompletno uklonjenog betona moći će se provjeriti izvorna situacija Velike kule, a pogotovo postojanje svoda, galerija i sl. Kako je vidljivo na starim prikazima parapetni zid kule je završavao kruništem. Sačuvanih fotografija nemamo pa njegovo izvorno stanje nemamo pouzdanih podataka.

Prije nego što se priđe uklanjanju nasipa u Maloj kuli i armirano betonskih konstrukcija u Velikoj kuli potrebno je konzultirati ovlaštenog statičara kako se ne bi ugrozila stabilnost građevina.

Što se tiče buduće namjene kula ona se mora povezati s funkcijom zgrada u neposrednoj blizini. Ovdje se prije svega misli na zgradu *Mediterranske plovidbe* koja zauzima prostor nekadašnjeg Kneževog dvora. Malu kneževu kulu podesno bi bilo koristiti kao vidikovac, dok bi se u unutrašnjosti prostor mogao iskoristiti kao manji galerijsko izložbeni. U unutrašnjosti je moguće izvesti nove drvene podne konstrukcije na izvornim razinama, a zazidane puškarnice ponovno otvoriti. Velika Kneževa kula ima većih mogućnosti za buduću namjenu budući da ima neovisan ulaz s ulične strane. Uz obnovu unutrašnjosti s otvorenim kazamatima i postavljenim topovima ovaj se prostor čini podatan kao izložbeno muzejski s temom povijesnih fortifikacija grada Korčule. Prostor svojim oblikom i veličinom pruža mogućnost organizacije i manjeg scenskog prostora. Nije isključena ni moguća ugostiteljska namjena, poglavito na terasi kule u ljetnim mjesecima koja je preko mosta povezana s prvim katom Male kule. I ovdje se ponovno vraćamo na funkcionalnu povezanost kula i nekadašnjeg Kneževog dvora koji bi zajedno činili cjelinu. Logičnom se čini pretvorba u posebno elitni manji gradski hotel s neizostavnim muzejskim dijelom gdje bi se prikazala povijest Kneževog dvora, kao i eventualno njegovi sačuvani dijelovi, zatim kulu Tamnice, dijelovi gradskog zida i sl. I o ovome bi konačni sud trebalo donijeti nakon urađenog arhitektonskog snimka postojećeg stanja i provedenih konzervatorskih istraživanja.

Literatura

- Joško Belamarić, *Osnutak grada Korčule*, Zagreb, 2005.
- Lukša Beritić, *Utvrdjenja grada Dubrovnika*, Zagreb, 1955.
- Ana Deanović, Juraj Matejev Dalmatinac graditelj utvrda, *Juraj Matejev Dalmatinac (Radovi Instituta za povijest umjetnosti 3-6)*, 1979-82., str. 101-107.
- Giovanni de Zorzi, Catalogo de'Conti Veneti che governarono Curzola dal 1425 sino al 1716, *Biblioteca storica della Dalmazia – Biblioteca za povijest dalmatinsku upravljena od J. Gelčića*, II., Dubrovnik, 1883.
- Alena Fazinić, Korčulanski statut i graditeljstvo Korčule u srednjem vijeku, *Statut grada i otoka Korčule iz 1214. godine*, zbornik radova znanstvenog skupa održanog 28. i 29. travnja 1988. u Korčuli, Blatu i Veloj Luci, Zagreb/Samobor 1989., str. 71-86.
- Alena Fazinić, Korčula, natuknica u *Enciklopediji hrvatske umjetnosti*, vol. 1, Zagreb, 1995., str. 454-456.
- Alena Fazinić, Crkva sv. Barbare – sv. Trojstva u Korčuli, *Godišnjak grada Korčule 7* (2002), str. 63-78.
- Cvito Fisković, Urbanističko usavršavanje Korčule Kanavelićeva vremena, *Zbornik otoka Korčule 3*, Korčula, 1973., str. 41-82.
- Igor Fisković, *Kulturno umjetnička prošlost Pelješkog kanala*, Split, 1972.
- Vinko Foretić, *Otok Korčula u srednjem vijeku do 1420. g.*, Zagreb, 1940.
- Marinko Gjiwoje, *Otok Korčula*, Zagreb, 1969.
- J. J. Hanel, *Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae (1214-1558.)*, Zagreb, 1877.
- Berislav Kalogjera, *Korčula: portret jednog grada na istočnom Jadranu*, Korčula, 1995.
- Ambroz Kapor, Četa bombardijera grada Korčule, *Vesnik vojng muzeja Beograd* br. 11-12, 1966.
- Ambroz Kapor, O naoružanju grada Korčule od početka XII do početka XIX stoljeća, *Mornarički glasnik* br. 6, 1977., str. 1043-1056 i br. 6, 1978., str. 97-113.
- Antonio Paulini, Storia ecclesiastico-profana di Corzula del Dottor Antonio Paulini cittadino Corzolano, che contiene anco le cose principali della Dalmazia, e varie disertazioni sopra diverse cose relative a Curzola, u: *Raccolta di descrizioni storiche sull'Isola e città di Curzola*, rukopis u Opatskom arhivu u Korčuli (prijepis F. Portolana iz 1887. prema izvorniku u knjižnici obitelji Dimitri iz oko 1760.).
- Goran Nikšić, Korčula: urbanističke stege i graditeljska snalažljivost, *Godišnjak grada Korčule* br. 5, 2000., str. 3-20.
- Goran Nikšić, Andrijići u Dubrovniku, zbornik *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske*, u tisku.
- Vid Vuletić-Vukasović, Iscrizioni Dalmate d'epoca veneziana, Curzola, *Bulletino di archeologia e storia dalmata* VI., 1883., str. 156-158.